

SAMENVATTING

Monitoren geweld

Het programma 'Veiligheid begint bij Voorkomen' heeft als doelstelling een reductie van geweld in 2010 ten opzichte van 2002 met twintig procent. Om de ontwikkeling van geweld in de Nederlandse samenleving te meten, worden vanuit verschillende departementen monitoren uitgevoerd. Deze monitoren zijn gebaseerd op verschillende bronnen. Naast registraties wordt gebruikgemaakt van slachtofferenquêtes en van daderonderzoek. Er is weinig zicht op de vergelijkbaarheid van de cijfers afkomstig van deze verschillende monitoren. Er is daarom behoefte aan een goed overzicht van de verschillende monitoren die zich richten op geweld. Het doel van dit overzicht is het vergroten van inzicht in de samenstelling, de achtergronden, de overeenkomsten en de verschillen in cijfers over geweld.

Het onderzoek

In dit onderzoek hebben we monitoren over geweld geïnventariseerd en beoordeeld op geschiktheid om trends weer te geven. Verder hebben we een vergelijking tussen de monitoren gemaakt en de ontwikkelingen in geweld weergegeven.

In de eerste fase van het onderzoek – de inventarisatiefase – hebben we monitoren over geweld verzameld. De inventarisatie hebben we uitgevoerd door een websearch en door navraag te doen bij de departementen en relevante instellingen. Uit de zoektocht kwamen 41 monitoren die geweld meten naar voren. Deze monitoren vallen binnen verschillende beleidsthema's:

- geweld in de algemene bevolking;
- huiselijk, partner- en/of seksueel geweld;
- kindermishandeling;
- geweld op de werkvloer;
- geweld in het onderwijs;
- geweld in het openbaar vervoer;
- jeugdcriminaliteit;
- hardekerncriminaliteit;
- racisme en discriminatie;
- een restcategorie met overige monitoren die geweld meten.

Na de inventarisatie hebben we een eerste afbakening gemaakt van de monitoren op basis van de volgende criteria:

- *Afbakening concept geweld*
Politiek geweld (waaronder terrorisme en oorlog), structureel geweld (geweld dat in maatschappelijke structuren is opgesloten), geweld tegen dieren en vernielingen van goederen werden niet verder meegenomen.

- *Afbakening periode*
We hebben een ondergrens van 2002 gehanteerd als periode waarin de metingen worden uitgevoerd.
- *Afbakening reikwijdte*
Lokale, regionale en specifieke sectorale monitoren werden buiten beschouwing gelaten.
- *Afbakening bron*
Cijfers die niet gebaseerd zijn op slachtofferenquêtes, daderenquêtes of registraties werden buiten beschouwing gelaten.
- *Afbakening oorspronkelijke data*
Monitoren die een overzicht geven van cijfers uit andere monitoren werden niet verder meegenomen.
- *Afbakening objectieve cijfers*
De beleving of perceptie van geweld (bijvoorbeeld veiligheidsgevoel) werd zo veel mogelijk buiten beschouwing gelaten.

31 van de 41 monitoren uit de inventarisatiefase kwamen door de eerste afbakening heen en werden verder beoordeeld op geschiktheid om trends in geweld weer te geven.

De monitoren die uit de eerste afbakening overbleven, hebben we beoordeeld volgens het ontwikkelde analysekader. In dit analysekader hebben we monitoren met elkaar vergeleken op criteria die vallen binnen drie domeinen: methodiek, betrouwbaarheid en validiteit. Nadat alle monitoren langs de criteria van het analysekader zijn gelegd, zijn ze daadwerkelijk beoordeeld op geschiktheid om trends in geweld weer te geven. Hiervoor werden de volgende beoordelingscriteria gehanteerd:

- zorgvuldigheid en betrouwbaarheid van de steekproef;
- externe betrouwbaarheid (mate van repliceerbaarheid);
- consistentie over de metingen;
- overeenkomst operationalisatie – definitie geweld;
- externe validiteit (mate van representativiteit);
- interne validiteit (mate waarin we vertrouwen kunnen hebben in de resultaten).

Op alle criteria hebben de monitoren een oordeel gekregen. Dit oordeel kon variëren van goed (++) , voldoende (+) , twijfelachtig (+/-) tot onvoldoende (-). Als uitsluitingscriterium hanteerden we een onvoldoende op minimaal één van de onderdelen (behalve op het onderdeel ‘overeenkomst operationalisatie – definitie geweld’¹). Ook werden monitoren beoordeeld als ongeschikt om trends in geweld weer te geven als op meer dan de helft van de criteria een twijfelachtig werd gescoord. Ten slotte werden monitoren uitgesloten als er slechts één meting aanwezig was. Voor deze monitoren kunnen immers geen

¹ Dit criterium is hierbij buiten beschouwing gelaten, omdat dit naar onze mening het minst objectief te beoordelen criterium is. Een sluitende definitie van geweld is bijvoorbeeld omstreden en ook bestaat er een vage scheidslijn tussen een objectieve weergave van geweld en een subjectieve beleving van geweld of onveiligheid.

trends in geweld weergegeven worden. Op basis van deze criteria hebben we in de periode vanaf 2002 zestien monitoren geselecteerd die we geschikt achten om geweldsontwikkelingen in de Nederlandse samenleving weer te geven (zie tabel 1).

Tabel 1 Monitoren geschikt om trends in geweld weer te geven

Monitor	Periode
<i>Algemeen</i>	
1 Veiligheidsmonitor Rijk (VMR)	2006 - 2008
2 Permanent Onderzoek Leefsituatie, module Recht (POLS)	2002 - 2004
3 Politie-monitor bevolking (PMB)	2002 - 2005
4 Leefbaarometer	2002 - 2008
<i>Werkvloer</i>	
5 Nationale enquête arbeidsomstandigheden (NEA)	2003 - 2008
6 Aard en omvang van ongewenst gedrag tegen werknemers met een publieke taak	2007 - 2009
7 Agressie tegen overheidspersoneel	2006 - 2008
8 Monitor Criminaliteit Bedrijfsleven (MCB)	2004 - 2008
<i>Onderwijs</i>	
9 Sociale veiligheid in het Voortgezet (Speciaal) Onderwijs	2006 - 2008
10 Monitor sociale veiligheid in het onderwijs	2003 - 2007
11 Monitor Sociale Veiligheid in de mbo-sector	2002 - 2008
<i>Openbaar vervoer</i>	
12 Personeelsmonitor	2002 - 2008
<i>Hardekerncriminaliteit</i>	
13 Doodsoorzakenstatistiek	2002 - 2008
14 WODC Recidivemonitor	2002 - 2006
15 Geregistreerde geweldsmisdrijven uit het herkenningsdienstsysteem (HKS)	2002 - 2007
16 Landelijk Overvallen Registratie Systeem (LORS)	2002 - 2009

Vergelijkingen tussen monitoren

Tussen de zestien monitoren die uit de selectie naar voren kwamen als geschikt om trends in geweld weer te geven, constateren we grote verschillen in onderzoeksopzet. Deze verschillen hebben betrekking op meerdere aspecten:

- Het *steekproefkader* is niet altijd vergelijkbaar, ook niet wanneer wel dezelfde populatie centraal staat.
- De manier van *dataverzameling* komt niet altijd overeen. De cijfers zijn gebaseerd op registraties, face-to-face-enquêtes, online afgenomen enquêtes en telefonisch afgenomen enquêtes.
- Er zijn grote verschillen in *operationalisatie* van geweld. Er worden onder andere verschillende typen geweld gemeten.
- De *formulering* van vragen verschilt. In sommige monitoren worden toelichtingen en voorbeelden bij de items gegeven, terwijl dit bij andere monitoren niet gebeurt. Ook wordt in sommige monitoren geweld

geoperationaliseerd in concrete gedragingen, terwijl in andere monitoren meer naar algemene vormen van geweld wordt gevraagd.

- Sommige monitoren meten de *prevalentie* van geweld, terwijl andere alleen de *frequentie* van geweldsdelicten weergeven.

Hierdoor valt niet uit te sluiten dat bestaande verschillen in het niveau van geweld en in geweldtrends tussen de monitoren veroorzaakt zijn door verschillen in onderzoeksopzet. De verschillen in onderzoeksopzet limiteren daarom de zeggingskracht van de monitoren om de ontwikkeling van geweld in de Nederlandse samenleving weer te geven.

Er bestaan grote verschillen in de mate waarin beleidsthema's vertegenwoordigd zijn in de uiteindelijke selectie van monitoren. Zoals te zien valt in tabel 1, zijn er voor de beleidsthema's geweld in de algemene bevolking, geweld op de werkvloer, geweld in het onderwijs en harde kerncriminaliteit meerdere geschikte monitoren aanwezig om trends in geweld weer te geven. Voor de beleidsthema's huiselijk, partner- en/of seksueel geweld, kindermishandeling, jeugdcriminaliteit en racisme/discriminatie kunnen echter geen trends in geweld weergegeven worden. Wat betreft huiselijk, partner en/of seksueel geweld en wat betreft kindermishandeling zijn er wel voldoende valide en betrouwbare monitoren aanwezig, maar deze monitoren bevatten slechts één meting. Cijfers uit deze monitoren zijn daarom vooralsnog ongeschikt om geweldstrends weer te geven.

Trends in geweld

De cijfers uit de zestien geselecteerde monitoren laten geen eenduidig beeld zien van de ontwikkeling van geweld in de Nederlandse samenleving. Wat betreft het aantal delicten in het bedrijfsleven, mishandeling in het openbaar vervoer en het aantal gevallen van moord en doodslag geven de cijfers een daling weer. Echter, de meeste cijfers geven aan dat geweld in grote lijnen gelijk is gebleven (bijvoorbeeld voor slachtofferschap van mishandeling en slachtofferschap van seksuele delicten), of is toegenomen (bijvoorbeeld voor slachtofferschap van fysiek en verbaal geweld in het primair en voortgezet onderwijs en geregistreerde geweldsmisdrijven). Ondanks dat verschillen in onderzoeksopzet de zeggingskracht van de monitoren over de ontwikkeling van geweld limiteren, kunnen we daarom wel constateren dat we geen eenduidige daling in geweld zien in de periode vanaf 2002.